

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΣΙΜΟ ΜΕΝΑΡΔΟ

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ, Κ. ΣΠΤΡΙΔΑΚΙΣ, Ν. ΕΙΟΤΤΑΣ, πτθ.
ΔΡΟΤΣΙΩΤΗΣ, Π. ΝΙΡΒΑΝΑΣ, Ν. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ, Ι. ΣΤΚΟΤ-
ΤΡΗΣ, Κ. ΧΑΤΖΗΙΩΑΝΝΟΤ, ΧΡ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΤΣ, ΗΡ. ΑΓΓΕ-
ΛΙΗΣ, Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΤΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΠΛΑΒΑΚΗΣ,
Ι. ΤΣΙΚΝΟΠΟΤΛΟΣ, Γ. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΣ, Κ. ΧΡΤΣΑΝΘΗΣ.

Φεβ 5/ μοέ-
ν/β

112

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡΙΞΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ι'

ΓΕΝΑΡΗΣ 1970

ΑΡ. 112

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ (1871—1933)

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

Ο Σίμος Μενάρδος ἀποτελεῖ μίαν μεγάλην φυσιογνωμίαν του ἐπιστημονικοῦ καὶ λογοτεχνικοῦ κόσμου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἔξαιρετην τιμὴν διὰ τὴν Κύπρον, ἐκ τῆς δοίας πρὸς μητρόδος κατήγετο.

Ως πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος — καὶ αἰσθάνομαι ἴδιαιτέρως εὐτυχῆς διότι ὑπῆρχα μαθητής του ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν — ἐγράφως πᾶς νὰ μεταλαμπαδεύῃ τὸν ἐνθουσιασμόν του εἰς τὸ φοιτητικὸν ἀκροατήριόν του ἐφορητεύων καὶ ἀναλύων πρὸς αὐτὸν τὰ μέγιστα πνευματικὰ δημιουργήματα τῆς ἀνθρωπότητος, οἷα εἶναι οἱ κλασικοὶ Ἑλληνες συγγραφεῖς. Μετὰ τὴν λίαν σημαντικὴν σταδιοδρομίαν του εἰς Ὁξφόρδην ἀλληλεῖς ὑπὸ τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου τοῦ μεγάλου συγχρόνου του πολιτικοῦ καὶ δημιουργοῦ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος τῶν μετὰ τὸν α' παγκόσμιον πόλεμον ἀνέλαβεν ὡς θερμούργος παιδιώτης καὶ ἐπιστήμων οὐχὶ μόνον νὰ διδάξῃ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ κείμενα εἰς τὴν διφώσαν φοιτητικὴν γεολαίαν τῶν μεταπολεμικῶν χρόνων, τῶν χρόνων τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῶν χρόνων τῆς καπιτοριοφῆς, ἀλλ' ἵνα ἀφιερώσῃ ὡς θεωρητικὸς διδάσκαλος δλόκληρον τὴν ζωὴν του εἰς τὰ προβλήματα τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ καὶ τοὺς ἐθνικούς τον προσωριατοισμούς καὶ ἐπιδιώξεις.

Ἐπίστενεν εἰς τὴν ἀξίαν τῶν ἀρχαίων κόσμου ὡς πηγῆς ἐμπνεύσεως διὰ τὸν νεωτέρους Ἑλληνας καὶ διὰ τοῦτο ἐπεχείρησε νὰ μεταλαμπαδεύῃ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ εἰς αὐτοὺς πλὴν τῆς διδάσκαλίας του καὶ διὰ τῆς κλασσικῆς μεταφράσεως ἀποσπουδαίων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ποιήσεως. Τὴν Κύπρον είχεν ἀγαπήσει ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ τὸ πρῶτον ὑπηρεσίας του καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τῆς μελέτης τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου, εἰς τὴν διαλέκτων ἀνήκει καὶ ἡ καθ' αὐτὸν ἐπιστημονική του ἐργασία. Τὸ Κέρτιον Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Κύπρου ἀνέλαβε τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἔκδοσιν ἀπασῶν τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐργασιῶν εἰς μίαν τρίτομον ἔκδοσιν τῆς δοπίας ἐπιμελεῖται διὰ τέως Γενικὸς Ἐπιθεωρητής ἐν τῷ Ὑπουργείῳ Παιδείας καὶ γρωστὸς ἐκπαιδευτικὸς Κωνσταντίνος Πηλαβάκης.

Ἄλλ' οἱ μαθηταί, μεταξὺ τῶν ὄποιων αἰσθάνομαι, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, εὐτυχῆς ὅτι συγκαταλέγομαι — ἀπεροίτησα τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ τῆς Κοσμητείας του — δὲν θὰ τὸν ἐνθυμούμεθα μόνον δὲν αὐτὴν τὴν μεγάλην του προσφοράν. Θὰ τὸν ἐνθυμούμεθα κοινὸν καὶ σιοργικὸν πατέρα διὰ τοὺς Κυπρίους φοιτητάς. Πολλοὶ πολλὰ διερίσουν εἰς αὐτὸν προσωπικῶς. Ἄλλα καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν Κύπρον ἥτοι ἀπεριόριστος.

Η παροῦσα ἔκδοσις τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» ἀποτελεῖ μημάσυνον διὰ τὸν ἀξιον ἄρδεα. Ὡρίζεται τὸν ἐνθυμούμεθα τοὺς παλαιούς, οἱ δοποὶοι ἐδημιούργησαν τὴν σημερινὴν καὶ δημιουργοῦν ἀκόμη καὶ τὴν νέαν γενεάν, τὸν ἀποτίνωμεν δίκαιον ϕόρον τιμῆς εἰς αὐτοὺς καὶ τὰ ἀναγνωρίζωμεν διὰ ἀνεν τὴν ἡμέτης δὲν θὰ ὑπῆρχομεν, ἵνα ἐσυνεχίζουμεν τὸ ἔργον ἐκείνων. Ἡ ἰστορία δὲν ἀρχίζει ἀπὸ ἔκαστον τὸν ἔξι ημέραν. Εἴραι προϊόν μακρᾶς παραδόσεως καὶ ἐγτατικῆς ἐνγασίας τῶν προηγούμενών. Η ζωὴ μας διείλεται τὰ διέπεται ὑπὸ ἥδους. Θὰ εἰμεδα ἀνάξιοι ἀνεν αὐτοῦ καὶ ἀνάξιοι καθοδηγηταὶ τῆς σήμερον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπαινοῦμεν τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου». Ἀποδεικνύει τὸ περιοδικὸν τοῦτο διὰ γνωρίζει τὰ τιμᾶ τοὺς ἀξίους τιμῆς.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ
Υπουργός Παιδείας.

Λευκωσίᾳ τῇ 28 Αὐγούστου 1969.

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

(Βιογραφικά — Γενικὴ ἐκτίμηση τοῦ ἔργου του)

Παλιὸ διφειλόμενο χρέος ήρθε καιρὸς νὰ ἔπειληρωθῇ ἀπ' τοὺς σπουδαστές, ποὺ είχαν τὴν καλὴ τύχη στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν νὰ μαθητεύσουν στὸν ἔξαιρετικὸ ἐπιστήμονα καὶ ἀφιστο μόντη τῆς διορφιᾶς τοῦ λόγου, τὸ Σίμο Μενάρδο. Συγχαίρουμε τὸ Κέντρο τῶν Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν, ποὺ πήρε πὴν ἀπόφαση γιὰ τὴν ἐκδοση τῶν μελετῶν του, ποὺ ἀναφέρονται στὴν Κύπρο καὶ τὸ εὐχαριστοῦμε γιατὶ μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ προσφέρουμε καὶ μεῖς κατὶ σχετικὰ μὲ τὴ μορφὴ καὶ τὸ ἔργο ποὺ καθηγητὴ μας, ποὺ τόσα πολλὰ τοῦ χρωστᾶμε ἐμεῖς καὶ ή Πατρίδι μας.

‘Απ' τὴν ἀρχὴ λέμε πὼς δ Σίμος Μενάρδος, χωρὶς νᾶναι καθ' ὅλα Κύπριος, ὑπηρέτησε δῆμος τὴν Κύπρο διόσ κπενέας πνευματικός της ἀνθρωπος.

Γεννήθηκε στὶς 18 τοῦ Μάη τοῦ 1871 (ν. ἡ.) στὴ Μυτιλήνη, δπου διατέρας του Γεωργίου Μενάρδος, ‘Αθηναῖος ἀπ' τὴν Τήνο, ἡταν τότε ἐκεὶ ὑποπόδενος τῆς Ἑλλάδας. Πέντε χρόνια πρὶν ἡταν ὑποπόδενος στὴ Λάρνακα πῆς Κύπρου γιὰ τέσσερα χρόνια (1866—1870), ὅπου καὶ νυμφεύθηκε τὴν Αύγοντα Νικόλα Φραγκούδη ἀπ' τὴ Λεμεσό. Στὴ Λεμεσό διοικήσεις καὶ πέρασε τὸ Δημοτικὸ δ Σίμος καθὼς καὶ τὴν Ἑλληνικὴ Σχολή, ποὺ διευθυντής της ἡταν δ 'Ανδρέας Θεμιστοκλέους. Τὸ 1887 ἀποφοίτησε ἀπ' τὸ Βαρδάκειο καὶ πὸ 1895 βγήκε διδάκτορας τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Νομικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὸν 'Οχτώβριο τοῦ 1896 ἀνάλαβε τὴ διεύθυνση τῆς Ἑλλην. Σχολῆς τῆς Λάρνακας γιὰ δύο χρόνια. ‘Απ' τὸ 1898 μέχρι τὸ 1904 δικηγοροῦσε στὴ Λεμεσό καὶ συνεργαζόταν μὲ τὸ μ. Νικ. Κλ. Λανίτη, δπως καὶ μὲ τὴν «Ἀλήθεια» τοῦ μ. Μενέλαου Δ. Φραγκούδη.

Τὸ 1906 ἔδεσε τὴ ζωὴ του μὲ τὴν 'Ελένη Πασχάλη Κωνσταντίνηδη ἀπ' τὴ Λευκωσία, ποὺ τοῦδωσε διυδό διάγοια, τὸ Γιώργο (δικηγόρο) καὶ τὸν Πασχάλη ἡ Νίκο († 1968).

Στὴν Κύπρο ἀρχίσει τὴ δράση του μὲ γλωσσικές, λαογραφικές καὶ ιστορικές ἔρευνες (Τοπωνυμικὸ τῆς Κύπρου, ἡ Ρήγαινα, Χρονικὸ τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ κλπ.) διλες σχετικές μὲ τὴν Κύπρο, ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς ἐγκατάστασής του στὴ Λεμεσό. Τὸ 1904—1907 ἀσχολήθηκε μὲ συμπλορωματικές μελέτες στὴν Ιταλία, στὸ Παρίσι καὶ στὸ Λονδίνο. Διωρίστηκε ἀμέσως 'Επόπτης τῶν Ἑλλην. Σχολείων τῆς Κύπρου (ἀντὶ 'Αγγλου, δπως συνηθίζοταν πρὶν) καὶ συνετέλεσε πολὺ στὴν ἰδρυση καὶ τὴ διοργάνωση τοῦ 'Αρχαιολογικοῦ Μουσείου τῆς Λευκωσίας (1908). Ταυτόχρονα διωρίστηκε ἔκτακτος καθηγητής (lecturer) τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νέας Ἑλληνικῆς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς 'Οξφόρδης (1908—1914) καὶ τιμήθηκε μὲ τὸν τίτλο τοῦ 'Επιτίμου Διδάκτορα (Hon. M.A.). Είχε δημοσιεύσει πρὶν λίγα χρόνια στὸ Λονδίνο καὶ στ' ἀγγλικὰ τὴν ἐνδιαφέρουσα μελέτη του «Ποῦ εἶρεν ἡ Ἀφροδίτη τὸν "Αδωνιν νεκρόν». 'Απὸ τὸ 1911 ἐκλέχθηκε Καθηγητής τῆς 'Αρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, δπως δίδασκε μέχρι τοῦ θανάτου του (1933). Τὸ 1919 ἐγκαίνιασε μὲ σειρὰ μαθημάτων γιὰ τὴ Νεοελληνικὴ Ποίηση στὸ King's College τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου τὴν ἐδφα Κοραρή. Σπήνην 'Αθηνα ἔγινε Κοσμήτορας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς (ἔτη 1916 καὶ 1922), 'Αντιπρόταντος (1924) καὶ Πρόταντος (1925—26). Τὴν τελευταία τοῦτη, χρονιὰ διωρίστηκε 'Ακαδημαϊκὸς καὶ τὸ 1928 ἐκλέχθηκε Γραμματέας τῆς 'Ακαδημίας μέχρι τὸ 1933. Στὸ μεταξὺ (1929—1930) ἡ 'Επιτροπὴ γιὰ πὴν διογάνωση τοῦ Τρίτου Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου τὸν ἔκανε Πρόεδρό της.

Τὴν πολυμερή καὶ πλούσια δράση του τὴν ἔκλεισε δ θάνατος στὶς 23 τοῦ Ιούλη 1933. 'Αλλὰ «ἔφυγεν ἀπὸ τὴ ζωὴ τούτη εὐτυχῆς, διότι ἔκαψε πὸ καθήκον του πρὸς τὴν πατρίδα, τὴ μικρὴ καὶ τὴ μεγάλη, στὴν Ἑλληνικὴ Σφιλολογίας καὶ γεννικὰ στὰ Ελληνικὰ Γράμματα».

Οι ποικίλες καὶ πρωτότυπες γλωσσικές, λαογραφικές καὶ ιστορικές μελέτες του γιὰ τὴν Κύπρο, καθὼς καὶ οἱ μεταφράσεις του τῶν ἔκτακτων ἀρχαίων Ἑλλήνων Λυρικῶν («Στέφανος») καὶ τῆς «Σύνοψης τῆς Ιστορίας τῆς Αρχαίας Ελλην. Φιλολογίας» τοῦ Καθηγητῆς τῆς 'Οξφόρδης Gilbert Murray μὲ τὸ θαυμάσιο Πρόδογο τοῦ Μενάρδου γιὰ τὸ ἐπίμαχο 'Ομηρικό

ζήτημα, καθώς καὶ ἄλλες μεταφράσεις, θὰ δημοσιευθοῦν σὲ κατάλογο ἀπὸ τὸν κ. Κώ. Πιλαβάκη, ποὺ ἀνάλαβε τὴν ἐπιμέλεια τῆς ἔκδοσης πῶν Κυπριακῶν Μελετῶν του ἀπὸ τὸ Κέντρον Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἐδῶ, πῶς στὴν ἔκδοσῃ αὐτὴ θὰ ὑπάρχουν συμπληρώσεις καὶ διορθώσεις τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα, ποὺ ἔμεναν ὡς τῷρα δάδημοσίευτες. Τὸ ἴδιο θὰ κάνῃ καὶ ὁ γιός του Γιώργος Μενάρδος: θὰ ἔναιεκδώσῃ τὸ «Στέφανο» μὲ συμπληρώσεις καὶ ὑποσημειώσεις τοῦ πατέρα που.

Γιὰ τὴν ἀξία τοῦ λαμπροῦ σκαπανέα πῶν Ἐλληνικῶν Γραμμάτων καὶ ἀείμνηστου Καθηγητή μου στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν (1919—1923), δῆπος καὶ γιὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου του, ἰδίως ποὺ Ποιητικοῦ (Ἐπιγράμματα καὶ ἔμμετρες μεταφράσεις) ἐκρίθη σκόπιμο νὰ δημοσιευθῇ ἐδῶ ἵνα μέρος τῆς διμιλίας μου, ποὺ δόθηκε στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Δήμου Λεμεσοῦ στὶς 25 Μαΐου 1963 γιὰ μερικοὺς Κύπριους ποιητές, ποὺ ἀναφέρεται στὸ Σ. Μενάρδο.

«Πρόκειται γιὰ μὰ ἔξαιρετη προσωπικότητα ποὺ σὰν μελετηθῇ ὅλο τὸ Ἐπιστημονικό που ἔργο ή κοινωνική καὶ ἔθνική του δράση καὶ ὁ ἀσπιλος ἀνθρωπισμός του θὰ φανῇ πόσο δίκαια μπορεῖ νὰ περηφανεύεται ή 'Ελλάδα καὶ ή Κύπρος μᾶς γι' αὐτόν.

'Αλλὰ θὰ τὸν κοιτάξουμε σὰν ποιητή. 'Ο Σ. Μενάρδος δὲν ἦταν ἔφασιτέχνης ποιητής. 'Ηταν καθαυτὸν ποιητική ψυχή, καλλιτέχνης τοῦ λόγου, ποὺ καὶ στὰ πεζά του λάμπει ή εὐηνθιμία, ή μουσικότητα τῆς φράσεως, ή λιτότητα, ή σαφήνεια: λυρισμὸς χωρὶς τὴν μονότονη αἱσθηματολογία καὶ φλόγα χωρὶς ῥητορισμόν. Εἶναι ἀπὸ τοὺς καλύτερους νεοέλληνες stylistes.

Στὴν ποίησή του συνδύαζε ἐπιστήμη καὶ Τέχνη, Φιλολογία καὶ Λογοτεχνία, δῆπος οἱ 'Αλεξανδρινοὶ ποιητές. Οἱ λαογραφικές του μελέτες (Κυπριώτικα τραγούδια κυρίως) τὸν ἐπεισαν ὅτι ή καλαισθησία τοῦ λαοῦ μᾶς, ή ψυχοσύνθεση καὶ νοοτροπία του συνεχίζεται ἀνάλλαγη. Γι' αὐτὸν ἀσχολήθηκε μὲ τὴν Νεοελληνική Λογοτεχνία στὴν 'Οξφόρδη, καὶ στὶς 'Αθῆνες καὶ στὸ Λονδίνο σὰν καθηγητής τῶν Πανεπιστημίων.

Ογκὸν ἐργασίας δὲ μᾶς ἀφῆσε — «Μέγα βιβλίον, μέγα κακόν» — ἀλλὰ ὅτι πραγματεύθηκε τὸ καρακτήρα τοῦ τέλειου. Προτυμοῦσε τὸ ποιὸν ἀπὸ τὸ ποσό. Καὶ στὴν ποίησή του μανία που ἦταν δὲ τέλειος στίχος. 'Αδιάκοπα τόνε σμίλευε. Γι' αὐτὸν στὸν «Στέφανο» σὰν ἔμβλημα ἔχει τὸ «Πίδακος ἐξ Ιερῆς διλύγη λιβάς, ἄλφον ἀστόν», τοῦ Καλλιμάχου. 'Η ἡχητικὴ τοῦ στίχου, ή ἀκουστικὴ τοῦ λόγου, εἶναι αἱσθητικὸς στοιχεῖο πολύτιμο. 'Απάγγειλε τὸν στίχο συχνά, νὰ τὸν ἀκούνῃ τὸ αὐτὸν καὶ κυνηγοῦσε πάντα τὴν εὑφωνία. Οἱ ὀραῖοι στίχοι του ἀποπνέουν κάποτε μὰ γλυκειά μελαγχολία γιὰ τὶς ἀσκήμεις τῆς ζωῆς, τὴν κακίαν καὶ πὰ δλέθρια πάθη τῶν ἀνθρώπων.

«Καλημερούδια σας, στρονθιά τοῦ κήπου χαϊδεμένα!
Μ' ἔμαθε δὲ σπίνος νὰ ξυπνῶ ν' ἀκούνω ἔνα σκοπό,
πουλλιά, ω' αὐτὴ τὴν ἡμερη λαλιά χαρίστ' ἐμένα.
Τόσ' δὲ' ἀνθρώπους βάρεβαρα θ' ἀκούσω — καὶ θὰ πῶ».

καὶ πάλι:

«Θεοῦ χαρά ἀποξύντνησε τὴν πλάση, ποὺ ἐκοιμάτο
καὶ λούζονται δῆλα μέσ' στὸ φῶς. Κολῶνες μιὰ καὶ μιά.
Μόν' ἄκον! πάλι θάναψε κραυτάλη τῶν κομμάτων.
Πόση δομοφιά τριγύρω μας κι' ἐντός μας ἀσκημιά!

Τὰ θέματα τῶν «Ἐπιγράμματων» του εἶναι ποικίλα, δῆσο μπορεῖ νάναι οἱ στιγμὲς ποὺ προκαλοῦνται τὸν ποιητή. 'Εξέδωσε 50 δλα-δλα.

Τὸ ἐπίγραμμα εἶναι τεχνικώτατο ποιητικὸς εἶδος, ποὺ τὸ τελειοποίησαν οἱ 'Αλεξανδρινοὶ (250 π.Χ.—50 μ.Χ.). 'Αρετές του εἶναι ή συντομία, ή συμπύκνωση—«τὸ γὰρ ἀθροιτερον ἥδιον» ('Αριστοτ.) — καὶ δυὸ ἔως δέκα τὸ πολὺ στίχοι τὸ ἀρκοῦν δχι πιὸ πολλοί, δῆπος στὰ ἐπι-

γράμματα τοῦ Σιμωνίδη. Μάλιστα δῆσο μὲ πιὸ λίγα πῆς πιὸ πολλά, τόσο πιὸ μεγάλη εἶναι ἡ ἐπιτυχία τους. Μοιάζουν τὰ ἐπιγράμματα μ' ἔξαισια χρυσὰ νομίσματα ή μὲ πολύτιμους καλοδουλεμένους δακτυλιόθυσος, ποὺ σοῦ προσφέρουν μιὰ στιγμαία χαρά, δταν τὰ ἴδης, μὰ πολὺ ἔντονη. 'Αληθινά, δὲν ὑπάρχει τετράστιχο τοῦ Μενάρδου, ποὺ νὰ μὴ σοῦ δίνῃ αὐτὴ τὴν ἀπόλαυση.

'Η λεπτή του καλαισθησία φαίνεται καὶ στὴν ἐρμηνεία τῶν ποιητῶν. 'Έκει δὲν τὸν ἔνια-ζε τόσο τὸ πιὸ λέει δὲν τὸ πῶς τὸ λέει, πῶς κραδαίνεται ή λύρα του καὶ τί χρῶμα ἔχουν οἱ ἥχοι της. 'Ήθελε νὰ μεταδώσῃ στοὺς σπουδαστές τὰ μηνύματα τῆς ψυχῆς του ποιητῆ τὴν ὧδα τῆς δημιουργίας του. Ζητοῦσε νὰ κάνῃ πὴση βίωμα τῶν σπουδαστῶν μέσο του ποιητῆ. Μὲ βαθειὰ εὐγνωμοσύνη ἀναθυμάται δὲν ὑμίλητης τὶς ὑπέροχες ἀναλύσεις ποιητῶν, ποὺ μᾶς ἔφερναν κάποτε σ' ἀληθινὴ ἐκσταση μὲ τὴν ἔξαρση τους. «'Η ποίηση εἶναι πάντως, ἔλεγε, ή ἐκλεκτότερα τοῦ πνεύματος ἀναψυχή». 'Η ἀξία τῆς ποίησης βείσκεται μέσα στὴν ἴδια τὴν ποίηση, σὰν ώραία τέχνη.

Τὸ γλωσσικό που «Πιστεύω» στηρίζεται στὴ σοφὴ παρατήρησή του δτι οἱ ἀρχαῖοι ὑπότασσαν τὴ γλῶσσα καὶ τὴν ἔβαζαν νὰ ὑπηρετῇ τὴν ποίηση καὶ τὴ ζωὴ κι' δχι τάντιστροφο. 'Ακολουθεὶ τὴ μεσότητα τῶν δύο δάκρων ποὺ κατὰ τὸν 'Αριστοτέλη εἶναι δὲ ὀρετή. Οὔτε μὲ τοὺς μαλλιαροὺς ἔξτρεμιστὲς συντάσσεται οὕτε μὲ τοὺς Σχολαστικοὺς «ἀρχαιοπινεῖς» προγνόπλητους. Γιὰ τὸν σκοπὸ τῆς ποιητικῆς του τέχνης κατέχει τὸ μυστικὸ τοῦ ἀνθολόγου, τῆς μέλισσας ποὺ τρυγάει τὸ μέλι τοὺς ἀνθούς. Αὐτὸν τὸ μυστικὸ πὸ κατέχει πραγματικά.

Στὸν «Στέφανο» του, συλλογὴ ἀπὸ μεταφράσεις ἐκατὸν ἀρχαίων λυρικῶν μὲ τὸ μυστικὸ αὐτὸν καλλιτέχνη μᾶλλον, ποὺ τὸν βιοθύουσε καὶ δὲ ἐπιστήμονας Μενάρδος, βρῆκεν ἔκτακτους καὶ πρωτόφαντους μεταφραστικοὺς τρόπους. Τῆς ταραγμένης κινούμενης ψυχῆς τὴν ἐνέργεια τὴν ἔξέφραζε μὲ τὸ πιὸ κατάλληλο οῆμα. Καὶ μὲ τὸ πιὸ ταϊμαστὸ ἐπίθετο ή τὴν κατάλληλη λέξη καὶ φάση, κατὰ προτίμηση λαϊκὴ φράση, μᾶς φέρνει σ' ἀμεσητὴ ποίηση τοῦ ποιητῆ. 'Η μετάφραση αὐτὴ εἶναι μετεψυχώση, μετενσάρκωση τοῦ ποιητοῦ, δῆπος ἔλεγε δι' Wilamowitz. Πίστευε πῶς «μετάφρασις ἄψυχος τοῦ ποιητοῦ δὲν εἶναι ζῶν ὕδωρ, ἀλλὰ βιοῦκος».

Γ' αὐτὸν σαρκάζει ἐνάντια σ' ἔνα γυμνασιάρχη ποὺ μετάφρασε τὴ «Γαλάτεια» τοῦ Θεοκίτου καὶ ἔβαλε στὸ στόμα ποὺ διακημούρη Κύκλωπα τοῦτα: «Μή φεῦγε με, Γαλάτεια, ως ἀσχημον καλπ.». Κι' ἔνω δὲ Θεόκριτος γ' ἀστεῖο χρησιμοποιεῖ δωρικά τῶν χωρικῶν, δὲ γυμνασιάρχης μεταμόρφωσε τὸν γελοίον τσουφονφιλισμένον δὲν τὸν ἔρωτα Πολύφημον «Εἰς 'Αττικής τὴν λιμοκοντῶρον!» Αὐτὸλλεις δὲ Μενάρδος, μᾶς ἔκαμαν νὰ καθυστερήσουμε στὴν ποίηση. «Ἐργα ἀρέσκοντα καὶ πᾶσι δὲ μποροῦμε νὰ τὰ καρούμε. Κι' ἔνω δὲ Μαριανὸς τὸ 500 μ.Χ. δὲξέδιμε μεταφράσεις τοῦ Θεοκρίτου, τοῦ Καλλιμάχου καὶ δῆλων· ἔνω δὲν οἱ Ενδωπαῖοι μεταφράζουν λογοτεχνήματά των τοῦ ΙΙ' α., νεώτερα δηλ. ἀπ' τὸ δικό μας Πτωχοπρόδρομο· κι' ἔνω δὲν ένονται διψοῦν ἀπὸ μεταφράσεις νὰ γνωρίσουν καὶ θαυμάζουν τοὺς μεγάλους μας ποιητές, ἔμεις οἱ ἀπόγονοι τους τοὺς ἀγνοοῦμε. 'Ο Μενάρδος, δὲν μετάφρασε τούτους, εἴχε δυὸ λόγους α) γιατὶ ἔνιωθε πὴν ἀνάγκη νὰ δοκιμάσῃ ὠλοκληρωμένη τὴν αἱσθητικὴ του ἀπόλαυση μεταφράζοντάς τους καὶ β) γιατὶ ἔνιωθε σὰν χρέος νὰ δώσῃ καὶ στὸ λαό μας τὴν εύκαιρια νὰ χαρῇ πὰ πιὸ ωραιόχρωμα καὶ πιὸ εὐώδιαστὰ λουλούδια τοῦ χαμένου πιὰ 'Ελληνικοῦ Πιαραδείσου. Εἶναι γιὰ μᾶς καὶ ίστορικὴ ἀνάγκη, ἔλεγε, νὰ τὰ μελετοῦμε. »Ἐχουμε ἔθνικο καθῆκον.

Ο Πατιούτης ποιητής ποὺ ὅλη του τὴ δράση καὶ τὴ ζωὴ τὴν πρόσφερε ἀφειδώλευτα καὶ σπάταλα στὴν ὑπηρεσία τῆς πατρίδας, τὸ 1912 ἔστελλε τοὺς στίχους του σὰν πουλλιά νὰ χαρετήσουν ἐκ μέρους τους τὴν μέλλουσαν 'Ελλάδα του, ποὺ πὴν ανειρευόταν σὰν ἀκριβὸ παράδεισο. Αὐτοὺς τὸν στίχους προτάσσει σὰν ἔμβλημα τῶν 50 του ἐπιγραμμάτων:

«Τραγούδια, ποὺ φτερώσατε μέσ' στὸ χρυσὸ κλουβί
τῆς νιότης· τώρ' ἀφήνω σας μὲ τὸ καλὸ νὰ πάτε.
Κι' δὲν ένα σας τὸν ἀκριβό παράδεισο διαβῆ —
— τὴ μέλλουσαν 'Ελλάδα μου — νὰ μοῦ τὴν χαιρετᾶτε».

Ἐτσι τῶν Πανελλήνων τόνειρο στὰ ἔνδοξα ἐκεῖνα χρόνια μετουσιώνεται σὲ μουσικώτατους στίχους μὲ πλὴν ἀφέλεια, τὴ λιτότητα, τὴ σαφήνεια καὶ τὴ χάρη τοῦ λαϊκοῦ μας τραγουδιοῦ.

Δεῖγμα τῆς μεταφραστικῆς του δουλειᾶς σᾶς παραθέτω μόνο τὴν ἀρχὴν τοῦ «Παιάνια στὴν ἀρετὴν» τοῦ 'Αριστοτέλη: «Ἄρετή, πολυβάσανη ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου — Σὺ καμάρι ἀκριβὸς τῆς ζωῆς — Νὰ πεθάνῃ γιὰ χάρη σου, Κόρη, κανεὶς — εἰναι μοῖρα γλυκειά, ζηλευτὴ στὴν Ἑλλάδα».

Γιὰ τὴν ἀρετὴν αὐτὴν ἡ ποίηση, ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἑθνικὴ του δράση καὶ ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ Μενάρδου δόθηκαν προσφορὰ στὸ ἔθνος. «Ολους ποὺς ἀγάπησε καὶ τοὺς ὑπηρέτησε χωρὶς νὰ ξητήσῃ τίποτε γιὰ τὸν ἑαυτὸν, οὔτε ὑλικὰ ὀφέλη οὔτε δάφνες. Ἡταν γνωστὴ ἡ μετριοπάθειά του. Θλιβόταν μόνο γιὰ τὰ δεινὰ πῆγας πατρίδας του καὶ πρότρεπε τοὺς νέους, σὰν ἀλλοτε ὁ Καλλίνος δ 'Ἐφέσιος:

«Νιᾶτα ποὺ χάνεσθε ἄσκοπα, γιατί τόσον ἀργοῦμε;
Μέσα στὸ στάδιο τῶν ἑθνῶν τί ξῆλος ἀρετῆς!
Κι' ἐμεῖς, παιδιά, στὴν ἄμιλλα καθεὶς δίκαια αᾶς φιλοῦμε
καὶ νικημένος ἔντιμος καὶ τίμιος νικητής».

ΝΙΚ. ΞΙΟΥΤΑΣ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

τοῦ Σίμου Μενάρδου

Ποῦ τὴν 'Αλήθεια, ψώτησα, κανεὶς νὰ ἀναζητήσει,
Σὲ πολιτεῖες πολύδουνες γιὰ στὶς ἀπάτηες κορφές;
Μοῦπες: τῆς Γνώσης ποὺ διψᾶς τὸ ἀλλόκοτο μεθύσοι,
Όμοιωμα Πρωτεϊκὸ ποὺ ἀλλάζει δλο μορφές...

Λεμεσός, 1969

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ Ν. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ